

Posudek

Branislav Balogh: *Za otriezvenie národa – štátna politika boja proti alkoholizmu 1948-1962.* Diplomová práce, strojopis. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin. Praha 2023, 139 s.

Za téma své diplomové práce si Branislav Balogh vybral boj proti alkoholismu v Československu v letech 1948-1962. Jde o téma jistě nosné a v naší literatuře doposud málo zpracované. Z tohoto pohledu je nutno jistě Baloghovu práci přivítat. Autor se problémem alkoholismu zabývá dlouhodobě, věnoval se mu již i ve své bakalářské práci (Branislav Balog: *Boj s tekutou múzou. Zákon, kterým sa obmedzuje podávanie alkoholických nápojov a okolnosti jeho vzniku.* FF UK, Praha 2020).

Práce je rozdělena na úvod, tři kapitoly, a závěr. V úvodu (s. 9 – 19) se autor věnuje definici alkoholismu, stanovuje výzkumné otázky a badatelský (metodologický) přístup a hodnotí dosavadní stav bádání a dostupnost pramenů.

V první kapitole (označené číslem 2, s. 20-66) se autor věnuje státní politice boje proti alkoholismu, přičemž vykračuje za časový rámeček, který si stanovil, směrem do minulosti. Kapitola je rozdělena na celkem třináct podkapitol, které se věnují dílčím problémům alkoholismu (jako např. nedovolenému pálení destilátů) a boje s alkoholismem. Součástí kapitoly je rovněž mikrosonda do boje s alkoholismem v okresech Senec a Pezinok. Autor kladně hodnotí, že alkoholismus začal být chápán jako nemoc, kterou je třeba léčit. Preventivní osvětová činnost, která existovala již od 19. století, se ukázala jako málo efektivní. Boj proti alkoholismu převzal od filantropických a osvětových organizací za socialismu přímo stát. Autor vyzdvihuje činnost doc. Jaroslava Skály, průkopníka v budování záchytných stanic a léčby alkoholismu. Na druhé straně Balogh poukazuje na rozpor mezi ekonomickým zájmem státu, který vyžadoval zvýšený prodej alkoholických nápojů z důvodu potřeby naplnit státní pokladnu a potřebou naopak ze sociálních a zdravotních důvodů tento prodej omezovat. Lidově-demokratický režim přitom přistupoval k problému alkoholismu čistě ideologicky a považoval alkoholismus za „přežitek kapitalismu“, tj. jako něco, co v socialismu časem zanikne.

Ve druhé kapitole (označené číslem tři, s. 67-97) se Balogh věnuje legislativní úpravě boje proti alkoholismu, především zákonu č. 87/1948 Sb. a zákonu č. 120/1962 Sb. Časový prostor

mezi oběma zákony je rovněž rámcovým časovým vymezením celé práce. Autor analyzuje podrobně oba zákony mající za cíl potírání alkoholismu, stejně jako více či méně související právní normy, jakými byl trestní zákon a trestní zákon správní z roku 1950 (č. 86/1950 Sb. a č. 88/1950 Sb.) a trestní zákon z roku 1961 platný od 1. ledna 1962 (č. 140/1961 Sb.).

Správně poukazuje na změnu v pojetí trestně-právního významu opilosti v novém trestním zákonu. Zatímco doposud byla opilost chápána jako polehčující okolnost, resp. dokonce vylučovala trestnost jako přechodné pominutí smyslů, nyní je naopak výslovně uvedeno, že opilost není polehčující okolností a za jistých okolností může být naopak okolností přitěžující. Nedovolená výroba lihu (a tedy i nedovolená výroba destilátů) je kvalifikovaná jako trestný čin.

Poslední kapitola (s. 97-118) se věnuje činnosti Československého červeného kříže (ČSČK) v boji proti alkoholismu. ČSČK vznikl v roce 1919, za války působil na Slovensku samostatný Slovenský červený kříž (SČK). Boj proti alkoholismu nepatřil k jeho prioritám, k tomu účelu existovala původně jiná dobrovolná organizace – Československý abstinenci svaz (ČSAS). Komunistický režim ale vycházel ze zásady, že počet dobrovolných organizací ve státě má být maximálně redukován a nemá v něm existovat žádný pluralismus, tj. pro každou oblast zájmu má být činná jen jedna organizace. ČSAS do této struktury nezapadal. Proto komunistický režim ČSAS fakticky zlikvidoval v roce 1950 tím, že jej začlenil do ČSČK (na slučovacím sjezdě 22. – 23. září 1950). ČSAS fakticky působil jen v českých zemích, na Slovensku existoval fakticky samostatný Slovenský abstinenci svaz (SAZ), který se snažil mnohem výrazněji než ČSAS zachovat si samostatnost, avšak přijetí zákona o dobrovolných společenských organizacích (č. 68/1951 Sb.) učinilo konec jeho existenci. ČSČK potom částečně pokračoval v osvětové kampani, kterou dříve prováděl právě ČSAZ, avšak především se věnoval jiným oblastem, např. propagaci zdravé výživy, boji proti nakažlivým chorobám, zdravotní osvětě. Větší pozornost boji s alkoholismem nastává až po roce 1956.

V „Závěru“ (s. 119-125) autor sumarizuje výsledky svého bádání a obsah předcházejících kapitol.

Práce je napsána se znalostí věci a na základě bohatého archivního materiálu. Také znalost odborné literatury je na celkem dobré úrovni.

Zásadní věcné chyby jsme v práci nenašel, nicméně mám následující připomínky:

- 1) Text působí neuspořádaně, autor se místy opakuje. Zdá se, že práce neprošla jazykovou kontrolou a redakční úpravou. V textu jsou místy pravopisné chyby, slovakizované bohemizmy, nejvýraznější je na s. 44: „Na jednotlivých opatreniach prijatých v roku 1953 je možné vidieť snahu štátu *všróbovať* protialkoholický boj do všetkých sfér spoločnosti.“ Slovo „šróbovať“ ale v slovenštině není, správně je „skrutkovať“, ale to se do této věty nehodí, asi by mělo být nejlépe „vtlačit“). Místy jsou věty špatně srozumitelné. Např. na s. 65 je věta: „Na nasledujúcom príbehu prípadu je možné vidieť, že diktatúra väčšmi dbala na socialistickú zákonnosť, než na prísne trestanie delikventa.“ Není mi jasné, co tím autor míní.
- 2) Používání zkratk je nejednotné, především u citování právních norem, místy nesprávné. Zkratka pro Korunu československou od 1. listopadu 1945 do roku zániku česko-slovenské měnové unie 8. února 1993 byla Kčs, nikoliv Kč (viz s. 52). Nevím, co je zkratka MK (s. 69) – z kontextu vyplývá, že to má být zřejmě „maďarská koruna“, ale taková měna neexistovala – v Rakousku-Uhersku platila rakousko-uherská koruna (zkratka K), ovšem až od 2. srpna 1892, do té doby platila zlatková měna. § 22 zák. čl. XXV/1883 tedy nemohl stanovit mezní hospodský úvěr v korunách ale jediné ve zlatkách (samozřejmě, že po zavedení korunové měny se přepočítal na koruny podle úředního kursu 1 zl = 2 K). Stanovená zkratka pro Sbírku zákonů a nařízení je ve slovenštině Zb. z. a n., pro Sbírku zákonů Zb. (byť dobovým pravopisem je psalo Sb. z. a n., resp. Sb.), pro říšský zákoník „r.z.“, pro Slovenský zákoník Sl. z. Římské číslice lomené rokem se používají jen u uherských (maďarských) zákonů. Nevím, proč u poznámek před citací paragrafu autor píše kapitálkami „ČESKO“ (např. č. 168 na s. 66, č. 205, 206 na s. 81 aj.). Zákony schvalované od roku 1948 do vzniku federace měly přece zásadně celostátní platnost.
- 3) V úvodu autor zdůrazňuje, že se soustředil na vývoj na Slovensku. V tom případě ale při hodnocení legislativních opatření není vhodné se odvolávat na rakouský trestní zákon č. 117/1852 ř. z. (s. 78), protože ten na Slovensku neplatil (na Slovensku platil uherský zák. čl. V/1878 o zločinech a přečinech). Právě trestní zákon 86/1950 Sb. znamenal sjednocení trestního práva na celém území státu.
- 4) Na s. 117 si nejsem jist, zda není chyba (či spíše překlep) v datu. Skutečně se protialkoholický kongres konal 12. srpna 1847? nemá být správně 12. srpna 1947?

Bez ohledu na tyto připomínky práce nepochybně splňuje podmínky stanovené pro diplomovou práci. Proto ji **doporučuji** k obhajobě a navrhuji hodnocení stupněm „velmi dobře“.

Praha, 23. května 2023

prof. PhDr. Jan Rychlík, DrSc.